

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Горошкіна О.М.

Україна, м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України

Стрімке збільшення обсягів інформації, динамічний розвиток інформаційних технологій впливають на освітнє середовище, розширюючи можливості суб'єктів освітнього процесу в розв'язанні актуальних педагогічних завдань.

Упродовж останніх років навчання в закладах загальної середньої освіти України з різних об'єктивних причин – карантинних заходів у зв'язку з пандемією, російського вторгнення на територію нашої держави й повномасштабної війни – освітній процес відбувається здебільшого дистанційно. У документах МОН дистанційне навчання визначено як повноправну форму, що може забезпечити здобуття повної загальної середньої освіти.

Організація дистанційного навчання знімає часо-просторові обмеження, значно розширює можливості комунікування суб'єктів освітнього процесу. З-поміж переваг дистанційного навчання дослідники (І. Воротникова, Г.Корицька, О. Міщенко, Н. Морзе, С.Семеріков, О. Спірін, Н. Чайковська, С. Якубов, Т. Яценко та ін.) називають його масовість, оперативність, доступність, відкритість, інтерактивність, комфортність, економічність тощо.

Для забезпечення ефективності дистанційного навчання української мови потрібні відповідні методики, ключовим інструментом яких є метод. У цьому контексті особливої актуальності набуває добір методів і прийомів навчання української мови, що забезпечують взаємодію суб'єктів освітнього процесу, ураховуючи дистантний спосіб комунікування їх, забезпечуючи

індивідуалізацію навчання, формування предметної і ключових компетентностей учнів.

На важливості методу в освітньому процесі наголошували відомі педагоги О. Біляєв, С. Гончаренко та ін. «Метод дисциплінує пошук істини, заощаджує сили і час (якщо він правильний), дає можливість рухатися до мети найкоротшим шляхом. Справжній метод не лише слугує своєрідним компасом, за яким суб'єкт пізнання і дії прокладає свій шлях, а й допомагає уникнути помилок», – писав С. Гончаренко [3, 487]. Це пояснює інтерес дослідників до проблеми добору методів навчання.

У попередніх публікаціях ми зазначали, що «метод є конструктом, спрямованим на організацію певного виду діяльності – дослідницької, творчої, проєктної, колективної, групової, парної, індивідуальної. Для кожного виду діяльності добирають низку відповідних методів і прийомів» [3]. Разом із Н. Голуб визначили орієнтири в доборі методів: учні як суб'єкти освітнього процесу; уміння як результативний складник; форма навчання, наголошуючи, що доцільно зосередити увагу на такому поділові методів навчання української мови: методи вчителя (методи навчання), методи учня (методи учіння) і методи їхньої спільної діяльності [2; 3].

Упродовж багатьох років практикою доведено ефективність розповіді (слова вчителя), як одного з методів навчання української мови, «що полягає в поданні учням навчальної інформації, забезпечення її сприйняття, осмислення» [4, 228]. Оскільки сьогодні вчитель втратив монополію на інформацію, почасти учні самостійно здобувають її з підручника або інших джерел, слово вчителя розглядаємо здебільшого як інструмент психологічної підтримки. Психологи називають навчання технікою стабілізації, адже цей процес стабільно відбувався до війни, тобто навчання – це нагадування дитині про інші часи. Важливими в дистанційному навчанні є режимність і системність: розклад, виконання домашнього завдання, а ще – підтримка вчителя, його спокійний і звичний для дитини голос.

Важливим етапом будь-якого уроку української мови, від якого залежить ефективність навчання, є мотиваційний етап, у процесі якого вчитель має створити ситуацію успіху, позитивне емоційне тло уроку, не забуваючи заохочувати дітей. У цьому випадку слово вчителя має спонукально-мотиваційну функцію.

Сьогодні педагоги активно залучають до розповіді дітей, пропонуючи їм скласти розповідь за планом чи опорними словами, продовжити за запропонованим початком тощо. Ураховуючи рекомендації психологів, зазначимо, що в нинішніх умовах важливо заохочувати дітей висловити свої думки, більше спілкуватися.

Усі ми переживаємо складні й трагічні часи, що не може не вплинути на емоційний стан. Пропонуємо організувати роботу таким чином, щоб учні могли на етапах цілевизначення й рефлексії проговорювати свої плани, відчуття, емоції. Вправа «Я сподіваюся – я побоююся» допомагає учням відпрацювати навички формування очікувань, мети; сформулювати результати, яких вони досягнуть під час уроку. Психологи довели, що усвідомлення очікуваних результатів навчання допомагає побороти недовіру, створює стійку мотивацію. Учні можна запропонувати закінчити речення: я сподіваюся, що урок.... ; я побоююся, що... .Спочатку учні можуть просто говорити, як почуваються в різних ситуаціях, а згодом запропонувати їм назвати ту емоцію, яку вони відчують; попросити дітей знайти конкретний словесний відповідник, що описує ту емоцію, коли вони відчують себе «круто» або «кепсько». Пропонуємо на етапі рефлексії використати прийом словесного малювання: намалюйте свій настрій на уроці (малюнок, геометричні фігури тощо).

Останнім часом традиційний метод розповіді педагоги збагатили новими прийомами, як-от: формулювання уточнювальних запитань, висловлення припущень за змістом почутого, виявлення проблеми, виокремлення ключових слів, складання плану почутого, вибіркового переказу, аналізу почутої інформації, інтерпретування її, моделювання ситуацій на основі почутого, визначення

достовірності інформації, її аналіз тощо. Усі вони можуть бути використані в процесі дистанційного навчання.

До методів учіння (методів учня) належать такі: оргдіяльнісні; методи опрацювання й засвоєння інформації; методи закріплення й творчого застосування знань і вмінь; методи самоконтролю.

Відзначимо в контексті компетентнісного навчання особливу роль дискусійних методів і прийомів, зокрема прийомів обговорення конфліктних, проблемних ситуацій, аналіз ситуацій морального вибору тощо, що сприяють розвитку наскрізних умінь і ключових компетентностей здобувачів освіти.

Особлива роль у процесі навчання української мови належить спостереженню за мовою, складниками означеного методу є низка прийомів, зокрема розпізнавання; виокремлення споріднених явищ; виділення головного й другорядного; добір і порівняння мовних явищ за певною ознакою або низкою ознак, а також за тим, як змінюються форми слів, словосполучень, конструкції речень під час зміни мети або змісту висловлення; виявлення мовної проблеми, аналіз її; припущення тощо. У процесі дистанційного навчання важливо чітко окреслити завдання для учнів.

Ураховуючи, що тривалість онлайн-уроку відрізняється від традиційного, є сенс говорити про урізноманітнення прийомів у складі того чи того методу. Наприклад, у складі розповіді вчителя, що, як правило, супроводжується мультимедійною презентацією для посилення зорової підтримки сприймання, доцільно використати елементи бесіди, розповіді учнів, асоціації, висловлення припущень, складання хмари слів, плану тощо.

Ефективності дистанційного навчання української мови сприяє добір методів і прийомів з урахуванням їх дидактично-розвивальних можливостей.

Література:

1. Голуб Н., Горошкіна О. Сторителінг на уроках української мови: до проблеми дидактичної номінації. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка*. 2021. № 3 (47). С. 97-103.

2. Голуб Н., Горошкіна О. Методи дистанційного навчання української мови. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 148-158. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/635/610>
3. Гончаренко С.У. Метод / Енциклопедія освіти. ; гол. ред. В.Г. Кремінь. Київ: Юрінком. 2008. С. 487.
4. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб./Кол. авторів за ред. М.І.Пентилюк. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.